

УДК 378.016:[37.016:82](043.3)

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-3(326)-272-285

Чайка Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна.

ch_helen78-78@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3650-3991>

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ЇХ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Актуальність проблеми визначається сучасними тенденціями модернізації вищої школи, яка зміщує акценти навчального процесу на гуманістичну модель розвитку освіти, головними ознаками якої є: залучення суб'єкта навчання до самостійного пошуку істини, самоактивності в процесі професійного зростання через діалог, творчість, практичну діяльність, мовну комунікацію; створення умов для саморозвитку особистості. Відтак, у підготовці вчителя, зокрібно словесника, найперспективнішим вбачається включення майбутнього філолога в самостійну творчу теоретично-практичну діяльність, що навчить його розуміти власні здібності й можливості, забезпечить належні умови для професійної самоорганізації та самореалізації, посприє виробленню вмінь самостійно орієнтуватися у зростаючих інформаційних потоках, здійснювати їх критичний аналіз, мати власні судження, вносити елементи новизни й творчості у свою діяльність. За таких умов вагому роль у становленні активної, різнобічно розвиненої, креативної особистості майбутнього фахівця відіграє цілеспрямований розвиток творчої самостійності студента в процесі його методичної підготовки до роботи в школі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати методичну систему розвитку творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі їх методичної підготовки до роботи в загальноосвітній школі.

Дослідження проблеми розвитку творчої самостійності особистості в процесі навчання дає підстави визнати, що вона відносно нова в історії педагогічної науки. Натомість природа творчості, проблеми творчої діяльності та самостійної роботи в навчальному процесі здавна вивчаються в різних аспектах. Так, у психологічному аспекті визначені проблеми обґрунтовані в працях П. Блонського, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Маслоу,

В. Моляко, В. Роменця, Л. Фрідмана та ін. Вагомими в розвитку теорії й практики самостійної роботи й творчої діяльності в процесі навчання є праці педагогів: П. Гальперіна, М. Данилова, А. Дистервега, П. Каптерева, Я. Коменського, Г. Костюка, П. Підкасистого В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Заслугує на увагу науковий доробок, присвячений формуванню самостійності суб'єктів навчання як важливої передумови успішної самоосвітньої й творчої діяльності (Е. Голант, Б. Єсіпов, П. Підкасистий, Т. Шамова, В. Щукіна та ін.); висвітленню ролі проблемного навчання в розвитку особистості та реалізації творчої діяльності (І. Лернер, А. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь, Л. Паламарчук та ін.).

Ретроспективний аналіз проблеми творчої самостійності в методичній науці засвідчує, що її окремі аспекти потрапляли в поле зору методистів ще з кінця XIX ст. (Ф. Буслаєв, В. Водовозов, В. Данилов, В. Стоюнін та ін.), упродовж XX ст. (Т. Бугайко, В. Голубков, М. Кудряшов, О. Мазуркевич, Є. Пасічник, З. Рез та ін.) й у наш час (А. Вітченко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, Л. Мірошниченко, А. Мельник, Г. Токмань, Л. Удовиченко та ін.). Більшість цих досліджень стосуються загальноосвітньої школи, роботи учнів і вчителів-словесників. Натомість означена проблема розвитку творчої самостійності студентів-філологів залишається недостатньо дослідженою. У зв'язку з цим виникає потреба в обґрунтуванні методичного аспекту її розвитку в майбутніх учителів зарубіжної літератури.

На підставі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури, власного педагогічного досвіду розглянемо послідовність і зміст запропонованих нами етапів розвитку творчої самостійності в майбутніх учителів-словесників у процесі їх методичної підготовки до роботи в школі. Бо, як засвідчує практика, дипломовані фахівці йдуть у школу з ґрунтовними знаннями, але без достатніх професійних навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової та творчої діяльності. Тому ми вважаємо, що сьогодні педагогічні заклади вищої освіти потребують обґрунтованої комплексної методики розвитку творчої самостійності студентів у процесі їх фахової підготовки.

Логіка нашого дослідження диктує необхідність дати тлумачення поняттю «творча самостійність». Аналіз і переосмислення опрацьованої літератури допомагає сформулювати таке визначення творчої самостійності студентів: це якість особистості, яка характеризується внесенням елементів новизни у свою діяльність, усвідомленням власної здатності аналізувати й створювати «новітню продукцію» та відзначається критичністю мислення, продуктивністю й цілим комплексом умінь, які забезпечують високий рівень навчальної діяльності.

Комплексна методика розвитку творчої самостійності в майбутніх учителів зарубіжної літератури у процесі їх методичної підготовки в педагогічному навчальному закладі – це спеціально створена методична

система, обґрунтована на провідних ідеях сучасних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів, яка включає конкретні принципи та цілеспрямовану технологію розвитку творчої самостійності студентів на основних етапах методичної підготовки.

У реалізації цієї методики ми дотримуємося таких принципів: науковості, системності, доступності, послідовності, об'єктивності, перспективності, зв'язку навчання з життям, розвивального навчання, самостійності й активності в навчанні, переходу від теорії до практики, індивідуального підходу, професійної спрямованості освіти, проблемності в навчанні, панівної ролі завдань, діалогічної взаємодії, диференціації та інтеграції навчання, автономії творчої навчальної діяльності.

Урахування й оптимальне дотримання цих принципів мають сприяти актуалізації таких методологічних функцій творчої самостійності майбутніх учителів-словесників як-от: мотиваційної, когнітивно-діагностичної, діяльнісної, проектувальної та розвивальної. Ці функції ієрархічні, тому розвиток творчої самостійності студентів-філологів насамперед передбачає досягнення таких цілей:

- активізацію творчої самостійної діяльності студентів, забезпечення систематичного засвоєння методичних знань і якісного рівня сформованості професійних умінь у процесі навчання;
- цілеспрямоване формування творчих інтересів, потреби в самовираженні, а також здатності до самоаналізу й самоконтролю, креативності й особистої відповідальності в різних видах діяльності;
- залучення студентів до самоосвіти та професійного саморозвитку як майбутніх суб'єктів творчої педагогічної діяльності, здатних критично мислити, продукувати оригінальні ідеї, «новітню продукцію».

Реалізація вищезазначених функцій і цілей у процесі методичної підготовки майбутнього вчителя зарубіжної літератури в педагогічному навчальному закладі проходить декілька етапів, що сприяє цілеспрямованому розвитку базової якості особистості майбутнього вчителя-словесника – творчої самостійності.

Основним завданням *пропедевтичного (теоретичного) етапу* є набуття студентами теоретичних знань з дисципліни, що є невід'ємним компонентом їхньої професійної підготовки. Причому теоретичні знання дають лише базу для ґрунтовної підготовки й призводять до первинних умінь.

Основним видом навчальних занять на цьому етапі є лекція, що охоплює основний теоретичний матеріал однієї або декількох тем навчальної дисципліни. З метою підвищення інтересу до навчально-пізнавальної діяльності та формування мотивації розвитку творчої самостійності викладач має змінити ставлення студентів до лекції як до пасивної форми організації навчання. Ефективність досягнення зазначеної мети посилюється, якщо викладач:

- стимулює активність студентів, регулює їхню увагу, взаємодіє;
- спирається на слухачів під час викладу змісту, спілкується з ними як із рівноправними партнерами в навчально-пізнавальній діяльності;
- сприяє розвитку критичного, творчого мислення за допомогою постановки проблемних запитань, залучення тих, хто навчається, до дискусії, діалогу, висловлювання власних міркувань тощо;
- висловлює власну точку зору, відгукується на міркування майбутніх педагогів, постійно перевіряє рівень розуміння та усвідомлення навчальної інформації студентами за допомогою бесіди, постановки системи запитань, творчого обговорення найбільш складних питань тощо.

Значимо, що переваги лекції як форми організації навчального процесу полягають у можливості цілісного систематизованого викладу навчального матеріалу, у її економності (порівняно із самостійною роботою вона економить час студентів), оперативності (дозволяє включати в навчальний процес новітній науковий і фактичний матеріал), об'єктивності (лектор неупереджено висвітлює ті проблеми, з яких існують полярні погляди й суперечливі концепції), впливовості (викладач має змогу здійснювати вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, сприяти розвитку їхнього творчого мислення й залучати до творчої взаємодії), емоційності (емоційне забарвлення лекції в поєднанні з глибоким науковим змістом створює гармонію думки, слова й сприйняття слухачів). А певні недоліки (пасивність, блокування самостійного мислення, механічне сприймання слова лектора), на які вказують супротивники лекційного викладу матеріалу, значною мірою можна усунути правильною методикою й раціональною побудовою викладу матеріалу.

З метою створення ефективних умов для розвитку творчої самостійності студентів необхідно використовувати новаторські різновиди лекцій: проблемну, лекцію-візуалізацію, лекцію-дискусію, лекцію-ділову гру, лекцію-прес-конференцію, лекцію-майстерню тощо (Куцевол, 2006). Методична ефективність лекцій може бути підсилена демонструванням прикладів фрагментів уроків, активною участю творчих груп студентів, асистентів лектора. Вони можуть оформити дошку, переносний стенд; організувати виставку книг; підготувати презентації, повідомлення; скласти бібліографію з певної теми; дібрати або ж самостійно виготовити наочний і дидактичний матеріали до теми лекції; підготувати ТЗН до використання на занятті; провести роботу зі словником ключових термінів і понять; виконати наукове дослідження окремого питання лекції за допомогою опрацювання статей, монографій, розділів підручника; проводити спостереження за діяльністю студентів на занятті, писати звіт, відгук або ж рецензію тощо.

Відійти від традиційного пасивного характеру засвоєння інформації на лекціях допоможе використання продуктивних методів,

прийомів і новаторських видів навчальної діяльності: метод творчого читання, евристичний метод, дослідницький, розв'язання творчої ситуації, постановка фокусуєчих, проблемних, дискусійних питань, творчих і дослідницько-пошукових завдань, «запитань без відповіді», робота з сигнальними картками, прийом спільного навчання, розгорнуте коментування опорної таблиці, перегляд відеозапису фрагменту уроку з наступним колективним аналізом, виконання завдань випереджального характеру, прийом активного мислення і спілкування, реклама власного проекту, інтерактивні вправи «Розкодування образу», «Порівняльні думки» тощо.

Наступний етап – *основний (практичний)* – спрямований на практичну підготовку майбутніх словесників, їхню творчу самостійну діяльність. Мета цього етапу полягає в опануванні науково-теоретичними положеннями дисципліни, формуванні вмінь і навичок практичного застосування набутих знань за допомогою індивідуального виконання завдань різної складності, навичок творчої самостійної діяльності, усвідомленні студентами змісту навчальних дій. Досягнення поставленої мети відбувається під час таких видів навчальної діяльності студентів: лабораторні, практичні заняття, самостійна робота (має два складники: 1) підготовка до аудиторних занять та 2) самостійне опрацювання тем, визначених навчальною програмою), індивідуальна робота.

Оскільки на лекції можливо лише в загальних рисах розкрити методичну проблему чи педагогічне явище, то логічним видається той факт, що поглиблення й уточнення попередньо набутих знань, формування на їх основі вмінь та навичок планування, моделювання, аналізу тощо, оволодіння методикою роботи в школі відбувається на лабораторних заняттях. Звідси мета лабораторних занять – усвідомлення студентами науково-теоретичних положень предмета, перетворення їх у засіб вирішення навчально-дослідницьких, а потім реальних практичних завдань, оволодіння методами, прийомами та технологіями практичної педагогічної діяльності.

Лабораторні заняття мають проводитися в аудиторіях з використанням необхідних засобів навчання, які імітують умови шкільного навчального процесу, або ж в умовах реального професійного середовища – у загальноосвітній школі. Для досягнення найкращого результату необхідно використовувати різні форми проведення (спостереження, апробація власних методичних розробок, вивчення передового педагогічного досвіду, засідання експертної групи тощо) та види навчальної діяльності: дослідження й аналіз досвіду вчителів зарубіжної літератури, вивчення шкільної документації, навчання роботи з нею, використання аудіовізуальних (мультимедійних) технологій, програвання різноманітних навчальних ситуацій, фрагментів уроків з подальшим їх аналізом тощо. Особливу увагу варто приділити моделюванню планів-конспектів уроків та їх

фрагментів, рольовим іграм, вирішенню навчально-дослідницьких і реальних практичних завдань, що сприятиме ефективному формуванню в студентів уміння самостійно аналізувати та оцінювати педагогічні явища.

Зміст лабораторних занять та обсяг завдань визначається навчально-методичним комплексом дисципліни. В умовах обмеженої кількості аудиторних годин на лабораторних вивчається всього декілька тем з різних змістових модулів дисципліни. Це дозволяє ініціювати самостійну роботу студентів і впливати на їхній професійний та особистісний творчий розвиток.

Наступною ланкою методичної підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури є проведення практичних занять. Їхня мета – організація детального розгляду й закріплення окремих теоретичних положень методики викладання зарубіжної літератури та формування вмінь і навичок їх практичного застосування за допомогою індивідуального виконання студентами системи практичних завдань різного рівня складності: від презентації книг до створення й вирішення педагогічних ситуацій, представлення передового педагогічного досвіду, інсценізації віршів, уривків творів, проведення фрагментів уроків різних типів тощо.

Єдиної методики організації практичних занять не існує, кожен навчальний заклад використовує власні розробки, однак основних засад дотримуються всі. Проведення практичних занять має ґрунтуватися на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами теоретичними положеннями, завданнях різного рівня складності для розв'язування їх студентами на занятті та необхідних дидактичних засобів.

Успішне проведення практичних занять забезпечують плани практичних з інструктивно-методичними матеріалами до кожного з них, які заздалегідь доводяться до відома студентів, щоб згідно з тематичним планом вони самостійно опрацьовували лекційний матеріал, рекомендовану літературу, за потреби – готували необхідні дидактичні матеріали та виконували домашні завдання.

У зв'язку з загальною тенденцією комунікативно-діяльнісного підходу до навчання практичний курс методики викладання зарубіжної літератури доцільно вибудовувати на основі діалогічного принципу взаємодії між викладачем-методистом та студентами – майбутніми вчителями-словесниками. Тому найкращий результат у розвитку творчої самостійності студентів забезпечать такі різновиди практичних занять:

- репродуктивно-творчі, які передбачають перевірку набутих теоретичних знань за допомогою виконання студентами практичних завдань творчого характеру;
- пошуково-творчі, на яких майбутні вчителі мають більше можливостей для творчої роботи, оскільки проблемна форма викладу матеріалу є панівною, а пошуково-творча робота забезпечить набуття

певного рівня знань, досвіду дослідницької та конструкторської діяльності, формування вмінь аргументувати власну думку та творчо самостійно працювати;

- дослідно-творчі, які проектуються й проводяться на засадах активної співпраці викладача та студентів. Такий вид заняття потребує багато часу на підготовку теоретичних досліджень, завдань практичного характеру, а тому ефективність і результативність його проведення залежить від групової роботи студентів, яка водночас має забезпечити вияв творчого потенціалу кожного студента й усвідомлення ними власної самостійності.

З метою формування професійно-методичних умінь і творчої самостійності студентів на практичних заняттях доцільно широко використовувати інтерактивні методичні прийоми: неімітаційні (дискусії, круглі столи, екскурсії тощо), імітаційні неігрові (аналіз навчальних ситуацій та уроку в цілому, вирішення дидактично-методичних завдань, робота зі шкільною документацією, професійно-педагогічні дії за інструкцією тощо), імітаційні ігрові (ділові, рольові ігри, ігрове проектування тощо). Високу результативність практичної роботи забезпечують також різноманітні завдання тренувального та творчого характеру: моделювання конспекту уроку чи його фрагмента; вивчення передового педагогічного досвіду; огляд новинок фахової преси; виготовлення наочності й дидактично-роздавального матеріалу; підготовка реклами шкільного підручника; написання відгуку, рецензії, творчого звіту; захист творчого проекту; розв'язання проблемних і творчих ситуацій; коментар й оцінка обраного методичного прийому, заповнення термінологічного словника, інтерпретація результатів професійно-методичної роботи тощо.

Для ефективного проведення лекцій, лабораторних і практичних занять важливо визначити чітку поетапність у їх підготовці та проведенні. До того ж варто пам'ятати, що педагогічний успіх і майстерність залежать не лише від ретельної підготовчої роботи чи максимальної віддачі під час проведення самого заняття, а й від наступного аналізу результатів роботи.

Суттєвого покращення рівня теоретичних знань та професійних умінь і навичок, розвитку творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури, особливо в умовах обмеженої кількості годин, можна досягти запровадженням систематичної самостійної роботи студентів. Концепція самостійної роботи в умовах упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу спрямована на розвиток особистості майбутнього фахівця, формування його як творця, здатного не лише самостійно здобувати знання, а й реалізувати їх відповідно до практичних вимог сьогодення. Зокрема йдеться про методичну мобільність студентів як здатність виконувати будь-які завдання з методики навчання зарубіжної літератури.

Самостійна робота – це діяльність студентів, яка полягає у свідомому й активному, безперервному й поступовому накопиченні знань та самооцінюванні навчальних досягнень; у самостійному визначенні мети й способів розв’язання поставлених завдань на основі пізнавальних потреб та інтересів; у виборі власного шляху створення творчого освітнього продукту; в аналізі результату. Вона має бути побудована за принципом взаємодоповнюваності практичної діяльності під час аудиторних занять і виконання випереджальних домашніх завдань, спрямованих на відпрацювання тих чи інших методичних прийомів і розвиток творчої самостійності майбутнього фахівця. Також самостійна робота студентів передбачається в ході опрацювання наукової й навчально-методичної літератури, аналізу отриманої інформації у формі перевірки конспектів або ж колективних обговорень прочитаного під час консультацій та індивідуальної роботи із суб’єктами навчання. Її обсяг і зміст визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними рекомендаціями, завданнями та вказівками викладача, що винесені на лабораторні й практичні заняття чи позааудиторну самостійну роботу.

Творча самостійна діяльність майбутніх учителів-словесників буде ефективною та результативною за умови впровадження в навчальний процес різних видів завдань за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: читання, конспектування та тезовий виклад додаткових наукових праць; опрацювання навчально-методичної літератури; ознайомлення з нормативними документами; перегляд відеозаписів тощо.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до лабораторних, практичних занять, тестового контролю, модульних контрольних робіт, виконання практичних завдань; вивчення й аналіз шкільних програм та підручників тощо.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: підготовка доповідей за результатами власних досліджень і спостережень; огляд проблемних питань; виконання лабораторних робіт з елементами творчості; участь у ділових іграх і в розв’язанні проблемних ситуацій тощо.

4. Удосконалення теоретичних знань, вироблення дослідницько-творчих навичок: створення власних творчих проектів, презентацій; моделювання планів-конспектів уроків зарубіжної літератури тощо (Костирко, 2011).

Поряд з аудиторною та самостійною роботами вагоме місце в діяльності студента й розвитку його творчої самостійності займає індивідуальна робота. Термін «індивідуальна робота студента» в кредитно-модульній системі навчання має неоднозначне визначення. З позиції студента – це самостійна пізнавально-творча діяльність, спрямована на виконання індивідуальних завдань, зміст яких урахує індивідуальні особливості студентів, їхні інтереси, потреби, прагнення.

З позиції викладача – це «індивідуальна форма навчання, спрямована здебільшого на поглиблене вивчення студентами дисципліни й виконання ними наукових досліджень та інших творчих завдань» (Костирко, 2011, с. 286).

З огляду на подані трактування робимо висновок, що індивідуальна робота є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчої самостійності студентів через науково-дослідну роботу та творчу самостійну діяльність. Її зміст передбачає виконання індивідуальних завдань, що визначаються робочою програмою з дисципліни. Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій викладача з окремих питань. Виходячи з цього, пропонуємо такі види завдань індивідуальної роботи:

- написання рефератів, повідомлень, творчих звітів;
- дослідження й аналіз методичного матеріалу;
- конструювання фрагментів уроків, написання планів-конспектів;
- підготовка результатів власних досліджень до виступу на практичних заняттях;
- творчі завдання (доповіді, проекти, презентації, огляди, відгуки);
- виготовлення саморобних наочних посібників тощо.

Під час виконання індивідуально-дослідних завдань студенти мають вчитися здійснювати відбір найбільш ефективних методів і прийомів навчання, практично використовувати інноваційні освітні технології, аналізувати фрагменти уроків не тільки з позиції традиційних, усталених у науці й практиці підходів, але й з урахуванням накопиченого в останні десятиліття методичного досвіду.

Третій етап – *підсумковий (контрольний)* – дає можливість перевірити результативність методичної системи розвитку творчої самостійності студентів у процесі вивчення методики викладання зарубіжної літератури. Він характеризується проведенням контрольних заходів (модульної контрольної роботи, педагогічної практики, іспиту) з метою оцінки рівня методичної підготовки майбутніх словесників та виявлення ступеня сформованості їхніх здібностей до творчої самостійності та пошуку нестандартних рішень художньо-педагогічних проблем.

Отже, процес розвитку творчої самостійності студентів відбувається під час трьох основних етапів: пропедевтичного, основного та підсумкового, кожен із яких має свою мету й завдання. Важливо зазначити, що ці етапи проводяться в декілька підходів, тому що вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання зарубіжної літератури» має бути організоване за принципами прогресивної кредитно-модульної технології навчання; відповідно викладач створює блочну систему засвоєння програмового матеріалу, коли за темою лекції відразу ж проводяться лабораторні й практичні заняття, перевіряється самостійна й індивідуальна роботи в межах окремого змістового модуля.

Визначені етапи впроваджуються в навчальний процес за «принципом спіралі».

Визначаючи найбільш продуктивні *методи, прийоми та види навчальної діяльності*, сприятливі для розвитку творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури, спираємося на твердження, що вчитель-словесник повинен досконало володіти методами навчання на уроці, а тому ще на студентській лаві він має вчитися вміло оперувати ними під контролем і керівництвом викладача. Відповідно радимо використовувати класифікацію методів навчання М. Кудряшова з урахуванням визначеної нами специфіки викладання у вищій школі:

- метод творчого читання передбачає розвиток читацької культури майбутніх словесників за допомогою традиційних і новаторських прийомів;

- евристичний метод сприяє подальшому розвитку творчої самостійності студентів за допомогою системи запитань, спрямованих на формування творчо-критичного мислення і творчих здібностей студентів;

- дослідницький метод застосовується з метою розкриття нових аспектів навчального матеріалу, які не висвітлювалися раніше, вироблення вмінь самостійно аналізувати й науково студіювати методичні проблеми, продукувати власні оригінальні ідеї та «новітню продукцію»;

- репродуктивний (репродуктивно-творчий) метод логічно завершує процес розвитку творчої самостійності студентів, тому спрямований на творчо-практичне застосування набутих знань у різних навчальних ситуаціях (Кудряшов, 1981).

Продуктивність методичної системи розвитку творчої самостійності студентів у процесі методичної підготовки до роботи в школі забезпечується також як традиційними, так і розробленими нами інноваційними методичними прийомами: «літературознавчий тезаурус», «методичний тезаурус», «альтернативний прогноз», «шкільний презент», «парад порад», «поєдинок ерудитів», «творчий експромт», «інформаційний пакет», бесіда з уявним опонентом, запитання без відповіді, «розкодування образу» тощо.

Ефективність розвитку творчої самостійності студентів залежить від їхніх власних зусиль і прагнення сформулювати професійні вміння та навички, тому удосконалення методичної підготовки молодого спеціаліста необхідно вибудовувати на стимулюванні активності, самостійності та творчості студентів у навчальній діяльності, зокрема: залученні їх до розв'язання проблемних ситуацій, до пошуку оригінальних рішень у нестандартних умовах; заохоченні до самостійної роботи, самоаналізу й самоконтролю; сприянні активній взаємодії викладача та студентів; створенні діалогічних ситуацій, навчальних дискусій; ініціюванні дослідницько-пошукової, проектної і

творчої роботи, діяльності творчих груп; застосуванні колективної та ігрової форм роботи тощо.

Таку комплексну методiku вважаємо досить ефективною, тому пропонуємо творчо адаптувати її до будь-якого педагогічного навчального закладу з урахуванням специфіки регіону.

Теоретично обґрунтована методична система розвитку творчої самостійності майбутніх учителів-словесників демонструє один із можливих творчих підходів до вивчення університетського курсу методики викладання зарубіжної літератури, сприяє розвитку творчої самостійності студентів, оскільки забезпечує суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами, дає можливість майбутнім педагогам самостійно спланувати терміни та обсяги змістової складової навчальної діяльності, спрогнозувати її результативність, допомагає прояву їхніх творчих здібностей і самостійності, а головне – формує натхненне ставлення до майбутньої професії як певного виду художньої творчості. Дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, на подальше вирішення ще чекають питання формування творчої самостійності студентів під час виконання науково-дослідної роботи, проходження педагогічної практики в школі, а також розвиток творчої самостійності майбутніх словесників у процесі вивчення дисциплін літературознавчого циклу.

Список використаної літератури

1. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : монографія. Вінниця : Глобус-Прес, 2006. 348 с. **2. Костирко І. Г.,** Гнатишин Л. Б., Петришин Л. П., Гарасим М. П. Університетська освіта (вступ до фаху) : навч. посібник. Львів : «Магнолія 2006», 2011. 350 с. **3. Кудряшов Н. И.** Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. Москва : Просвещение, 1981. 190 с. **4. Пидкасистый П. И.** Самостоятельная деятельность учащихся : дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения творчества. Москва : Педагогика, 1972. 184 с.

References

1. Kutsevol O. M. (2006) *Teoretyko-metodychni osnovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv literatury* [Theoretical and methodical basis of the creativity development of future teachers of literature] : monohrafiia. Vinnytsia : Hlobus-Pres [in Ukrainian]. **2. Kostyrko I. H.,** Hnatyshyn L. B., Petryshyn L. P., Harasym M. P. (2011) *Universytetska osvita (vstup do fakhu)* [University education (admission to specialty)] : navch. posibnyk. Lviv : «Mahnoliia 2006» [in Ukrainian]. **3. Kudriashov N. I.** (1981) *Vzaimosviaz metodov obucheniiia na urokakh literatury* [Relationship of teaching methods at literature lessons]. Moskva : Prosveshcheniye [in Russian]. **4. Pidkasytyi P. I.** (1972) *Samostoiatelnaia deiatelnost uchashchikhsia : didakticheskyi analiz protsessa i struktury*

vosproizvedeniia tvorchestva [Independent activity of students : a didactic analysis of the process and structure of creative playing]. Moskva : Pedagogika [in Russian].

Чайка О. М. Комплексна методика розвитку творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі їх методичної підготовки

У статті представлено методичну систему розвитку творчої самостійності студентів у процесі вивчення методики викладання зарубіжної літератури. Вона розроблена відповідно до наукових теоретичних основ, які забезпечують ефективність діяльності викладача, спрямованої на розвиток активності, самостійності, творчості, креативності майбутніх учителів зарубіжної літератури. Розкрито зміст поняття «творча самостійність»: це – якість особистості, яка характеризується внесенням елементів новизни у свою діяльність, усвідомленням власної здатності аналізувати й створювати «новітню продукцію» та відзначається критичністю мислення, продуктивністю й цілим комплексом умінь, які забезпечують високий рівень навчальної діяльності. Описано головні структурні компоненти комплексної методики розвитку творчої самостійності: принципи, функції, етапи реалізації, методи, прийоми, види навчальної діяльності студентів. Уточнено та переосмислено традиційні прийоми та види навчальної діяльності студентів, водночас розроблено окремі інноваційні. Результатом функціонування методичної системи є сформована творча особистість студента, здатного мислити критично і самостійно, продукувати оригінальні ідеї та створювати "новітню продукцію". Також акцентовано увагу на необхідності створення взаємопов'язаної блочної системи засвоєння програмового матеріалу, коли за темою лекції одразу ж проводяться лабораторні й практичні заняття, перевіряється самостійна й індивідуальна робота студентів у межах окремого модуля. Визначено перспективу запропонованої методичної системи, яка спрямовує студентів на продуктивну самостійну й творчу діяльність, підвищує ефективність навчання й професійного саморозвитку, удосконалює методичну підготовку студентів-філологів у вищих педагогічних закладах освіти, забезпечує створення якісно нових нестандартних цінностей навчально-виховного значення та зумовлює творче ставлення до обраного фаху в умовах реформування сучасної школи та реалізації концепції літературної освіти в Україні.

Ключові слова: методична система, розвиток творчої самостійності студентів, етапи реалізації, методи і прийоми, види навчальної діяльності.

Чайка Е. Н. Комплексная методика развития творческой самостоятельности будущих учителей зарубежной литературы в процессе их методической подготовки

В статье представлено методическую систему развития творческой самостоятельности студентов в процессе изучения методики преподавания зарубежной литературы. Она разработана согласно научным теоретическим основам, которые обеспечивают эффективность деятельности преподавателя, направленной на развитие активности, самостоятельности, творчества, креативности будущих учителей зарубежной литературы. Раскрыто содержание термина «творческая самостоятельность»: это – качество личности, которое характеризуется внесением элементов новизны в свою деятельность, осознанием собственной способности анализировать и создавать "новую продукцию", а также критичностью мышления, производительностью и целым комплексом умений, которые обеспечивают высокий уровень учебной деятельности. Описаны главные структурные компоненты комплексной методики развития творческой самостоятельности: принципы, функции, этапы реализации, методы, приемы, виды учебной деятельности студентов. Традиционные приемы и виды учебной деятельности студентов уточнены и переосмыслены, а также разработаны отдельные инновационные. Результатом функционирования методической системы является сформированная творческая личность студента, способного мыслить критически и самостоятельно, производить оригинальные идеи и создавать «новую продукцию». Акцентируется внимание на необходимости создания взаимосвязанной блочной системы усвоения программного материала, когда за темой лекции сразу же проводятся лабораторные и практические занятия, проверяется самостоятельная и индивидуальная работа студентов в рамках отдельного модуля. Определены перспективы предложенной методической системы, которая нацеливает студентов на продуктивную самостоятельную и творческую деятельность; повышает эффективность обучения и профессионального саморазвития; совершенствует методическую подготовку студентов-филологов в высших педагогических учебных заведениях; обеспечивает создание качественно новых нестандартных ценностей учебно-воспитательного значения; вызывает творческое отношение к выбранной специальности в условиях реформирования современной школы и реализации концепции литературного образования в Украине.

Ключевые слова: методическая система, развитие творческой самостоятельности студентов, этапы реализации, методы и приемы, виды учебной деятельности.

Chaika O. Complex Methodic of the Creative Independence Development of Future Teachers of Foreign Literature in the Process of their Methodical Training

In the article the methodical system of the development of students' creative independence in the process of studying the methodic of foreign literature teaching is presented. It is developed according to scientific theoretical foundations that ensure the effectiveness of the teacher activity, aimed at developing the activity, independence, creativity of future teachers of foreign literature. The content of the concept "creative independence" is revealed: it is a personality quality, that characterized by the appearance of elements of novelty in its activity, awareness of their own ability to analyze and create "new products", criticality of thinking, productivity and a whole set of skills which provide a high level of training activities. There are described the main structural components of the complex methodic for the creative independence development: principles, functions, stages of realization, methods, techniques and types of students' educational activity. The traditional receptions and kinds of the students' educational activity have been refined and reinterpreted, while some specific innovative ones have been developed. Thus the result of the functioning of the system is formed creative student who can think critically and independently, produce original ideas and create "new products". Also the author's attention is focused on the necessity of creating an interconnected block system of the program material assimilation, when the laboratory and practical classes are held immediately after the lecture and students' independent and individual works within separate module are checked. There are determined the perspectives of methodical system, which directs students into productive independent and creative activities, increases the effectiveness of training and professional self-development, improves the methodical preparation of students-philologists in higher pedagogical educational institutions, provides a creation of qualitatively new unconventional values of teaching and educational importance and causes a creative approach to their chosen profession in terms of reforming the modern school and implementing the concept of literary education in Ukraine.

Key words: methodical system, development of students' creative independence, stages of realization, methods and techniques, types of educational activities.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2018 р.

Прийнято до друку 26.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.